

Gwałtowny koniec pewnego świata. Rosja w 1917 roku

Materiał składa się z sekcji: „Wojna Mikołaja II”, „Rewolucja marcowa, zwana lutową”, „Dokąd zmierza Rosja?”, „Bolszewicy i sfałszowana rewolucja”, „Zamiast podsumowania”.

Materiał zawiera 4 ilustracje (fotografie, obrazy, rysunki), 3 ćwiczenia, w tym 3 interaktywne, 5 poleceń.

Bibliografia:

- Źródło: *Odezwa Rządu Tymczasowego z 2/15 marca 1917 roku*, [w:] Grzegorz Chomicki, Leszek Śliwa, *Wiek XIX. Teksty źródłowe. Tematy lekcji i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 2001, s. 130.
- Źródło: *Państwo a rewolucja*, [w:] Włodzimierz Iljicz Lenin, *Dzieła*, t. 2, , 1917, s. 233.

**Dwa ośrodki władzy w Rosji: Duma Państwowa i Rady Robotnicze i Żołnierskie.
Czy podwójna władza współdziałała ze sobą? Czy to mogło się udać?**

Wprowadzenie

Krążownik Aurora

Polecenie 1

Poszukaj informacji o krążowniku Aurora. Powiedz, jaką rolę odegrał on w Rosji na początku XX wieku.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

Kiedy to było?

Oś czasu – gwałtowny koniec pewnego świata. Rosja w 1917 roku

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Wojna Mikołaja II

Cesarstwo Rosyjskie upadło w wyniku I wojny światowej. Początkowo, pomimo wielonarodowego charakteru, Rosja sprawiała wrażenie państwa skonsolidowanego. Problemy, które narastały tam od dawna, w warunkach wojennych okazały się jednak druzgocące. Od momentu przystąpienia Turcji do wojny w listopadzie 1914 roku rozpoczęła się blokada cieśnin czarnomorskich, uniemożliwiająca Rosji eksport zboża i import broni.

Utrata Królestwa Polskiego w 1915 roku mocno uderzyła w rosyjską gospodarkę, a nastroje społeczne znacznie się pogorszyły. Carat nie mógł liczyć na pomoc sojuszników, bo wkrótce w całej entencie zabrakło 'nadwyżek' broni i zboża. W armii z miesiąca na miesiąc słabła dyscyplina i szerzyła się dezercja.

Nieudolnie prowadzona łączność radiowa spowodowała, że Niemcy znali niemal wszystkie decyzje sztabu rosyjskiego. Ofensywa uzdolnionego [Brusiłowa](#) w czerwcu 1916 roku, która przyniosła zdobycie Galicji Wschodniej i Bukowiny, była ostatnim sukcesem armii carskiej. W sierpniu tego roku została zatrzymana przez wojska niemieckie.

Dzisiaj armia wypoczywa

Źródło: a. nn., *Dzisiaj armia wypoczywa*, 1916, domena publiczna.

Polecenie 2

Opisz nastroje panujące w armii rosyjskiej. Wykorzystaj powyższą karykaturę z epoki.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

Nieodpowiedzialna polityka finansowa caratu doprowadziła do poważnych niedoborów żywności i dużej inflacji. Nakręcał ją coraz słabiej kontrolowany dodruk pieniędzy. Poza tym rząd rosyjski zabronił handlu alkoholem, tracąc w ten sposób 1/3 dochodów państwa i równocześnie nie zdecydował się obłożyć podatkami klas lepiej sytuowanych. Koleje w państwie rosyjskim były w stanie zapaści, co ogromnie utrudniło dostarczanie żywności do miast i amunicji na front. Euforia wojenna opadła, a większa część społeczeństwa rosyjskiego, zmuszona do zdobywania żywności z wielkim wysiłkiem, nie chciała już uczestniczyć w wojnie, do której obligowały cara zawarte przez niego sojusznicze układy. Niepowodzenia wojenne podkopały autorytet cara.

Ciekawostka

Bardzo niekorzystne dla wizerunku monarchii było to, że w bezpośrednim otoczeniu cara duże wpływy polityczne uzyskał tajemniczy mnich awanturnik **Grigorij Rasputin**. Ponieważ starał się uleczyć ciężko chorego na hemofilię syna władcy, zaskarbił sobie tym wdzięczność carycy. Ciągnęło się za nim widmo skandali obyczajowych i zarzut

szpiegostwa na rzecz Niemców. Został zamordowany w grudniu 1916 roku przez spiskowców z kręgów dworskich.

Rewolucja marcowa, zwana lutową

Jeśli chodzi o elity władzy, coraz widoczniejsze było ich całkowite wyobcowanie ze społeczeństwa rosyjskiego. Równocześnie postępowała erozja władzy. W 1915 roku klęski wojenne wzmocniły nastroje opozycyjne w Dumie Państwowej, która dążyła do przekształcenia Rosji w monarchię parlamentarną, dlatego z czasem rozpoczęła kampanię antyrządową. Nawet monarchiści zaczęli myśleć o uratowaniu monarchii w wyniku odsunięcia [Mikołaja II](#) od władzy. Na wiosnę 1917 roku kłopoty aprowizacyjne w wyniku ostrej zimy osiągnęły poziom krytyczny. W Piotrogradzie pojawiły się pogłoski o planach racjonowania żywności. Ludność zaczęła sięgać po zapasy, a narastające braki w zaopatrzeniu zmuszały przedsiębiorców do zamykania fabryk. **8 marca (23 lutego)** 1917 roku ludzie wyszli na ulice protestować przeciwko bezrobociu i brakowi chleba. Po pierwszych starciach z policją początkowo pokojowe demonstracje zmieniły się w bezwładne walki uliczne – car bowiem postanowił wysłać przeciw manifestantom wojsko. Najpierw – zgodnie z rozkazami – pacyfikowano ludzi, jednak 12 marca żołnierze wypowiedzieli posłuszeństwo dowództwu, nie chcąc strzelać do nieuzbrojonej ludności. Zajęto gmachy rządowe **i stolica znalazła się w rękach zrewoltowanych oddziałów**. W momencie, kiedy w wyniku buntu armii zniknęła ostatnia podpora władzy Mikołaja II, skończyła się epoka samodzierżawia w Rosji. **15 marca 1917 roku Mikołaj II abdykował**. Zrobił to na wniosek powołanego tego dnia przez Dumę Tymczasowego Rządu.

Ciekawostka

Mikołaj II po abdykacji

Źródło: a. nn., *Mikołaj II po abdykacji*, 1917, domena publiczna.

Mikołaj II abdykował na stacji kolejowej w Pskowie. Od tego momentu aż do śmierci przebywał pod ścisłym nadzorem w areszcie domowym wraz z rodziną. Nowy rząd został od razu uznany przez państwa sojusznicze. Ententa przyjęła upadek monarchii bez niepokoju, ważniejszy dla niej był dalszy udział Rosji w wojnie. Wierzano, że będzie teraz działała sprawniej. Rząd rosyjski w trosce o zobowiązania sojusznicze w czerwcu 1917 roku – już po przystąpieniu Stanów Zjednoczonych do wojny z Niemcami – rozpoczął ofensywę na południowym odcinku frontu, ale natarcie wkrótce się załamało.

((Odezwa Rządu Tymczasowego

z 2/15 marca 1917 roku

„Tymczasowy Komitet Dumy Państwowej ogłasza objęcie władzy przez mianowany przezeń gabinet z Gieorgijem Lwowem na czele i oświadcza, że rząd ten w postępowaniu kierować się będzie następującymi zasadami:”

- pełna i natychmiastowa amnestia za wszelkie sprawy polityczne i religijne, w tej liczbie także za zamachy terrorystyczne, powstania wojskowe i przestępstwa agrarne;
- swoboda słowa, prasy, związków;
- zniesienie wszystkich ograniczeń stanowych, religijnych i narodowościowych;
- natychmiastowe przygotowanie zwołania na zasadach równego, bezpośredniego i tajnego głosowania konstytuancy, która ustanowi

sposób rządzenia i konstytucję dla kraju.

- nierozbrajanie i niewyprowadzanie z Piotrogradu oddziałów wojskowych, które wzięły udział w ruchu rewolucyjnym (przeczytaj punkty w ćwiczeniu 1)

Źródło: *Odezwa Rządu Tymczasowego z 2/15 marca 1917 roku*, [w:] Grzegorz Chomicki, Leszek Śliwa, *Wiek XIX. Teksty źródłowe. Tematy lekcji i zagadnienia do historii w szkole średniej*, Kraków 2001, s. 130.

Polecenie 3

Przeczytaj powyższą odezwę Rządu Tymczasowego i wymień zmiany ustrojowe, jakie zapowiadała.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 1

Który z punktów odezwy wskazuje na polityczną słabość nowego rządu? Zaznacz prawidłową odpowiedź.

☐ Swoboda słowa, prasy, związków.

☐ Natychmiastowe przygotowanie zwołania na zasadach równego, bezpośredniego i tajnego głosowania konstytuancy, która ustanowi sposób rządzenia i konstytucję dla kraju.

☐ Pełna i natychmiastowa amnestia za wszelkie sprawy polityczne i religijne, w tej liczbie także za zamachy terrorystyczne, powstania wojskowe i przestępstwa agrarne.

☐ Nierozbrajanie i niewyprowadzanie z Piotrogradu oddziałów wojskowych, które wzięły udział w ruchu rewolucyjnym.

☐ Zniesienie wszystkich ograniczeń stanowych, religijnych i narodowościowych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 4

Odpowiedz, z jakimi siłami nowy rząd musiał się liczyć.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

Dokąd zmierza Rosja?

Jeszcze przed upadkiem caratu powstały **dwa odrębne ośrodki władzy**:

- Opozycja skupiona w **Dumie Państwowej**.
- Konkurencyjne dla administracji państwa, zradykalizowane **radę robotnicze i żołnierskie**, składające się z przedstawicieli zakładów przemysłowych i jednostek wojska z miast rosyjskich. Dominowali w nich **mienszewicy** i eserowcy, natomiast **bolszewicy** nie odgrywali początkowo większej roli.

Toteż po upadku caratu od razu zapanował w Rosji **stan dwuwładzy**. Z Piotrogradu rządził krajem wyłoniony przez Dumę rząd i Piotrogrodzki Komitet Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich.

Zdaniem rządu i popierających go środowisk liberalnych i demokratycznych Rosja podążała w kierunku demokracji. Istniejący stan dwuwładzy uważano za czynnik stabilizujący kraj. Inaczej myślał czołowy działacz partii bolszewickiej **Włodzimierz Lenin**. Wywiad niemiecki umożliwił mu powrót z emigracji, traktując to jako świetne działanie dywersyjne. Niemcy mieli nadzieję, że imperium rosyjskie pogrąży się w chaosie. Po przyjeździe do Piotrogradu (w zaplombowanym wagonie pocztowym) Lenin ogłosił swój program działania (tzw. **tezy kwietniowe**), który zakładał natychmiastowe wystąpienie przeciw nowemu rządowi i rozpoczęcie rewolucji socjalistycznej. Program wydawał się pozostałym członkom partii bolszewickiej nierealistyczny. Lenin, nie przejmując się brakiem zrozumienia wśród członków własnej partii, planował objęcie władzy w państwie. Głosił hasła atrakcyjne dla zmęczonego wojną społeczeństwa, organizował kolejne demonstracje uliczne i podburzał wojsko.

Pierwsza próba podważenia przeciw rządowi wojska stacjonującego w Piotrogradzie – podjęta już w lipcu 1917 roku – nie udała się jednak, a Lenin musiał na kilka miesięcy uciec ze stolicy w poszukiwaniu schronienia. Pod jego nieobecność partię kierował **Lew Trocki**.

Ostatecznie przejęcie władzy przez bolszewików bardzo ułatwił nieudany **pucz**, czyli próba przejęcia władzy przez głównodowodzącego armii rosyjskiej.

Nie powiódł się, gdyż Ławr Kornilow nie uzyskał wystarczającego poparcia ze strony wojska, a bolszewicy pomogli siłom rządowym opanować sytuację. Udało się im w ten sposób skutecznie podważyć autorytet rządu, którego premierem był wówczas **Aleksandr Kierenski**. Fakt, że w jego gabinecie zasiadali socjalistyczni ministrowie (eserowcy i mienszewicy), pozwolił Leninowi głosić, iż jedyną prawdziwie rewolucyjną siłą w Rosji są już tylko bolszewicy.

Polecenie 5

Przeczytaj tekst źródłowy i objaśnij poglądy Lenina w kwestii organizacji społeczeństwa w Rosji, wyrażane przez niego w przededniu objęcia władzy w Rosji.

Źródło: Learnetic, licencja: CC BY 4.0.

W. Lenin

Państwo a rewolucja

„Ewidencja i kontrola — oto co jest najważniejsze dla zorganizowania i dla prawidłowego działania pierwszej fazy społeczeństwa komunistycznego. Wszyscy obywatele stają się tutaj najemnymi pracownikami państwa, którym są uzbrojeni robotnicy. Wszyscy obywatele są pracownikami i robotnikami jednego ogólnoludowego 'syndykatu' państwowego. Rzecz cała polega na tym, żeby pracowali jednakowo, ściśle przestrzegając norm pracy, i by zarobki były jednakie. Ewidencja pod tym względem i kontrola nad tym zostały niezwykle uproszczone przez kapitalizm, sprowadzone do zupełnie prostych, dla każdego piśmiennego człowieka dostępnych operacji nadzoru, zapisywania, znajomości czterech działań arytmetycznych i wydawania odpowiednich pokwitowań.”

Źródło: *Państwo a rewolucja*, [w:] Włodzimierz Iljicz Lenin, *Dzieła*, t. 2, 1917, s. 233.

Bolszewicy i sfałszowana rewolucja

Niepowodzenia na froncie pogłębiły trudną sytuację w Rosji. Lenin po powrocie do Piotrogradu pod koniec października 1917 roku uznał, że bolszewicy powinni sięgnąć po władzę za pomocą akcji zbrojnej. Część kierownictwa partii obawiała się, że jest to krok zbyt ryzykowny. Okolicznością sprzyjającą natomiast był fakt, że bolszewikom udało się zdobyć wpływy w Piotrogradzkiej Radzie Robotniczej i Żołnierskiej. Jej przewodniczącym został (na krótko przed powrotem Lenina) Trocki.

Zamach stanu rozpoczął się nocą z 6 na 7 listopada 1917 roku (w Rosji 24/25 października). Rząd Kierenskiego, jak się okazało, nie miał poparcia wojska. Bolszewicy skromnymi siłami – korzystając ze wsparcia marynarzy floty bałtyckiej – bez trudu opanowali ważniejsze punkty w mieście, a następnie zajęli Pałac Zimowy, siedzibę rządu. Podczas szturmów zginęło 6 osób, a kilkadziesiąt zostało rannych. Akcję poparł zjazd rad robotniczych i żołnierskich. Propaganda bolszewicka przedstawiała później owe wydarzenia jako wielkie osiągnięcie, dzieło rewolucji październikowej.

Ciekawostka

Idea Lenina wywołania rewolucji w Rosji, zapoczątkowana zamachem stanu, stała w sprzeczności z poglądami teoretyka socjalizmu Karola Marksa, dla którego rewolucja miała być dziełem mas proletariatu. Rosja natomiast była krajem stosunkowo mało zindustrializowanym, ze słabo rozwiniętą warstwą robotników wielkoprzemysłowych. Lenin zinterpretował nauki Marksa po swojemu – propagował sojusz chłopów i robotników. W ten sposób mógł wykorzystać niezadowolenie i rewolucyjne nastroje wśród mas chłopstwa.

Na początku listopada zjazd rad uchwalił na polecenie Lenina dwa słynne dekrety:

- o pokoju,
- o ziemi,

stawiające przez Rosję dwa cele do osiągnięcia.

Dekret o pokoju: odniesieniu do polityki zagranicznej Lenin wzywał państwa biorące udział w wojnie do zakończenia działań wojennych 'bez aneksji i kontrybucji' i do niezwłocznego podjęcia rokowań pokojowych. Ponieważ ententa odrzuciła propozycje zawarte w dekreście o pokoju, w połowie grudnia 1917 roku Rosja zawarła rozejm z państwami centralnymi i kilka dni później podjęła rokowania z Niemcami, Austro-Węgrami, Turcją i Bułgarią.

Dekret o ziemi: W sprawach wewnętrznych dekret o ziemi zapowiedział likwidację wielkiej własności ziemskiej i oddanie ziemi w użytkowanie wspólnot chłopskich. W Rosji wprowadzono powszechne prawo wyborcze dla mężczyzn i kobiet od 20. roku życia, co było działaniem propagandowym i szybko przestało mieć znaczenie.

Przeprowadzone wówczas wybory (względnie uczciwe) pokazały, że bolszewicy cieszą się znacząco mniejszym poparciem niż eserowcy, za którymi stała wieś. Leninowi zależało jednak na sprawowaniu władzy w sposób demokratyczny. Wyłoniona w wyniku wyborów

Konstytuanta (w większości składająca się z różnych ugrupowań socjalistycznych) przetrwała niecały miesiąc – do początku stycznia 1918 roku.

Na rozkaz Lenina deputowanych rozpędzili żołnierze.

Zamiast podsumowania

Ćwiczenie 2

Sprawdź, jak dobrze przyswoiłeś/-aś sobie dzisiejszą lekcję. Uporządkuj wydarzenia chronologicznie.

Powołanie Rządu Tymczasowego.

Nieudany pucz wojskowy Korniłowa.

Rozejm z państwami centralnymi.

Abdykacja cara Mikołaja II.

Szturm Pałacu Zimowego przez siły bolszewików.

Robotniczych i Żołnierskich przez bolszewików.

Tezy kwietniowe Lenina.

Bolszewicki dekret o pokoju i o ziemi.

Opanowanie pietrogradzkiej Rady Delegatów.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Połącz fotografie z nazwiskami.

Lenin

Trocki

Kierenski

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.